

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACTIUNEA ȘI ADMINISTRATIUNEA:
BRAȘOVŪ, piața mare Nr. 22.

„GAZETA“ IEȘE ÎN FIECARE ȚI.

Pe un an 12 flor., pe șese luni 6 flor., pe trei luni 3 flor.
România și străinătate:
Pe an 36 fr., pe șese luni 18 fr., pe trei luni 9 franci.

ANULŪ XLVII.

SĚ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

O seriă garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicare
Sortorii nefrancați nu se primesc. — Manuscrisuri nu se retrămit.

N°. 210.

Duminică 4 (16) Noemvre

1884.

BrașovŪ, 3 (15) Noemvre

Eri ne plângeamŭ de purtarea politică a celorŭ 11 preoți români din cerculŭ electoralŭ alŭ Sânt-Mărtinului, în Transilvania. Astăzi primimŭ o veste și mai durerosă despre atitudinea preoților români din comitatulŭ Aradului, în Ungaria.

Scimŭ că și în cerculŭ electoralŭ alŭ Boroșineului, din numitulŭ comitatŭ, s'a făcutŭ Țilele acestea o alegere nouă de deputatŭ dietalŭ. Aici Românii erau datori, conformŭ hotărîrilor conferinții dela Sibiu de a luă parte la alegeri. Au și luatŭ parte, dér cum? În locŭ sĚ lupte pentru programă și pentru candidatulŭ partidei naționale române, cea mai mare parte dintre alegătorii cercului Boroșineu au votatŭ pentru candidatulŭ guvernului ungurescŭ.

Deslușirea acestui faptŭ întreprinȚeturŭ ni-o dă corespondința de mai josŭ din Aradŭ, care ne spune, că dintre 50—60 preoți câți se află în cerculŭ Boroșineului abia 4—5 au avutŭ tăria sufletescă de a luptă pentru reeșirea candidatului naționalŭ românŭ.

„Amŭ ajunsŭ așa departe, — exclamă onor. nostru corespondentŭ cu adĚncă mâhnire, — încâtŭ aȚi suntemŭ bombardatŭ din douĚ părți, din partea guvernului politicŭ și din partea guvernului eclesiasticŭ.“

Este unŭ faptŭ de totŭ durerosŭ ce se constată prin aceste cuvinte.

Preoțimea noastră începe a părăsi cauza poporului românŭ, ea începe a nu se mai identifica cu poporulŭ, începe a se conduce numai de unŭ spiritŭ și de nisce interese de predominare ca castă.

Așa trebuie sĚ fie de, vreme ce partea cea mai mare a preoților din comitatulŭ Aradului nu-și mai facŭ nici o conștiinȚă din aceea, că alegŭ nisce dușmanŭ ai națiunii române de deputați în cercuri curatŭ române, numai și numai pentru ca sĚ evite ori-ce conflicte cu puternicia țilei și sĚ-și conserve astfelu interesele de castă.

Ni se pare că și guvernulŭ eclesiasticŭ din Aradŭ voiesce să facă politică conservativă à la Tisza și de aceea ordonă preoțimei sĚ voteze pentru mamelucii maghiari ca Balazs și Bohus. Nu se gândescŭ ôre s. părinți din Aradŭ, că nu se potrivescŭ tôte pentru toți și că preoțimea noastră printr'un „conservatism“, care o înstrăinează de cauza dreptă a poporului își submină pozițiunea și viitorulŭ propriu?

Bine că prin serviciile ce se aducŭ unorŭ ființe obscure protegiate de d-lŭ Tisza, preoțimea noastră își face mână bună cu ômcinii dela guvernŭ, dér ce-i pôte folosi acĚsta decât va pierde încrederea poporului?

Ulciorulŭ merge la fântână pân' se sparge. Astăzi încă parte mare a poporului se încrede în vorbele seducătoare ale corteșilorŭ unguri, îmbrăcați în talarŭ românescŭ, dér ar fi o mare greșelă a crede, că acĚsta o se mĚrgă în infinitŭ. VedĚndu-se înșelatŭ poporulŭ, ôre în ce pozițiune vorŭ ajunge preoții-corteși față cu elŭ, dela care depinde existența lorŭ?

Și unde ar rămĚnĚ chiamarea sântă a preoților români, apostolatulŭ lorŭ pentru binele ôșteacŭ, când nu s'ar mai putĚ face deosebire între ei și între srlgăbirii unguri?

Rea și periculosă este prin urmare pornirea preoțimei române din comitatulŭ Aradului și amŭ trebui se desperămŭ decât n'amŭ sci, că se află în sînulŭ ei și preoți bravi, cari mai au tăria și curagiulŭ de a lupta pentru cauza națională și de a spune poporului, că este amăgitŭ și înșelatŭ.

Onôre acestorŭ bravi preoți, onôre tuturorŭ acelorŭ demni fii ai poporului. cari se luptă împreună cu ei. În ei ne întemeiamŭ tôte speranțele. Numai sĚ nu se descurăgeze nici unŭ momentŭ, căci victoria va fi a lorŭ și a sântei noastre cause!

CRONICA POLITICĂ.

Enunțările contelui Kalnoky dĚdură ocaziune țiarului franceșŭ „Journal des Debats“ la unele contemplațiuni din cari estragemŭ următoarele:

Nimica nu amenință susținerea păcii. Nici unŭ norŭ, nici unŭ punctŭ negru nu întunecă horizontulŭ. Austria are relațiunile cele mai bune cu tôte puterile. De altmîntrelea și amicitia, are ca și vițulŭ și virtutea umbrele sale, ea este mai multŭ sĚu mai puținŭ intimă. Din acĚsta considerațiune nu tôte statele, cu cari Austria are relațiuni cordiale stau pe aceeași treptă. Înainte vine Germania. Nimicŭ nu se întâmplă în Viena fără de o înțelegere cu Germania. Acesta este gradulŭ celŭ dințaiu alŭ intimității. După aceea vine rândulŭ la Rusia. Înainte c'unŭ anŭ domnea o încordare, de atunci, s'au apropiatŭ unii de alții și s'au înțelesŭ. S'au înțelesŭ sĚ susțină status quo în peninsula balcanică, ca la casŭ de nevoe, sĚ-lŭ apere în contra turburătorilorŭ. AcĚsta nu este ca cu Germania o căsătorie de dragoste, ci o căsătorie rațională. S'a încheiatŭ ôre cu totulŭ de bună voie? N'a avutŭ lipsă de-o presiune din partea amicului de gradulŭ întâiu, spre a învinge opozițiunea Austriei? N'ar fi preferitŭ Austria și cu deosebire Ungaria de a se bucura de simpatiile Germaniei pe deplinŭ și numai singură? A dă deslușire despre aceste puncte delicate s'a feritŭ firesce Kalnoky: este sigurŭ, că Viena și Petersburgulŭ stau foarte bine unulŭ cătră altulŭ, că cei trei împĚrați s'au întâlnitŭ la granița Poloniei, spre a documenta înaintea lumii întregi relațiunile lorŭ cele bune, că acestea suntŭ garanțiile cele mai bune pentru pacea generală.

În decursulŭ enunțățiunilorŭ sale țice țiarulŭ „Debats“, că comisiunile delegațiunilorŭ au primitŭ cu dreptŭ cuvĚntŭ declarațiunile ministrului bine. Nu se pôte nega că opiniunea publică judecă situațiunea esternă a Austriei foarte favorabilŭ și este unanimă în aprobarea politicei esterne a guvernului. Decă domnesce ôre care suspĚrare în acele cercuri militare, cari visĚză rĚsbôie și cuceriri în Orientŭ, pentru apropierea dintre Austria și dintre Rusia, atunci aceste nu suntŭ vederile majorității populațiunii din Austria.

Se scrie din Scutari, că tôte scirile câte circulĚază despre o fĚrbere mare și puternică în Albania sunt esagerate. ȚĚra se află într'o stare liniștită relativă, grație energicului mĚșarifului din Scutari, Jossuf Ziapășa pôte că și din cauză, că se află în munții dela Berana marșalulŭ Mustafa Assim-pașa cu 8 bataliône trupe regulate turcescĚ. Marșalulŭ până acuma încă n'a terminatŭ cu stabilirea granițelorŭ între Muntenegru și între Albania. Lucrulŭ bunŭ cere timpŭ. În Moriciani lângă Scutari s'a prinsŭ mai dĚunăȚi agitatorulŭ Pren Ciuri, autorulŭ acelei faimose petițiunii, care a fostŭ dusă în anulŭ trecutŭ prin tôte Europa, și în care se cerea anexiunea Albaniei la Grecia. Cu elŭ fură închiși mai mulți membri ai comitetului filolinus. Pagubă de acestŭ poporŭ bravŭ că are unŭ stăpanŭ atâtŭ de miserabilŭ, după cum este astăzi guvernulŭ turcescŭ.

Ambasadorulŭ rusŭ din Constantinople d. Nelidov, a îmănatŭ Sultanului la 5 Noemvre n. în modŭ sĚrbătorescŭ marele cordonŭ alŭ ordinului „Sf. Andrei“, trimisŭ de țarulŭ Rusiei. Cordonulŭ a fostŭ prezentatŭ pe o

perină mică de catifea de cătră d. Onou. În schimbŭ Abdulŭ Hamid, care a primitŭ, ca darŭ și o colecțiune de paseri rare din grădina zoologică din Moscva, va trimite țarului la Petersburgŭ ordinulŭ „Intiaz“ și o colecțiune de paseri din grădinile Yildiz-Chioscului, apoi cincŭ oi, cincŭ capre și douĚ gazele. În Constantinople se consideră acestŭ schimbŭ de daruri ca o dovadă de intime relațiuni între cei doi suverani. Dar, cine scie ce scumpŭ va plăti Turcia aceste doveți de intimitate!

Românii și Ungurii.

Declarațiunile comitelui Kalnoky, făcute în comisiunea delegațiunei ungurescĚ pentru afacerile esterne, cu privire la relațiunile cu România, face pe „Națiunea“ din BucurescĚ sĚ scrie următoarele rĚnduri:

„Contele Kalnoky, care de câteva țile dă atât de lucru firelorŭ telegrafice cu „lămuririle“ ce le dă delegațiunilorŭ austro-ungare asupra relațiunilorŭ dintre imperiulŭ dualistŭ și celelalte state, a găsitŭ de cuviință, între altele a pomeni și de „agitațiunile provocate de unii Români din monarchia austro-ungară.“

„După ce ministrulŭ afacerilorŭ din afară constată raporturile prietinescĚ dintre România și Austria, adaugă: „Mai puținŭ favorabilŭ, mă potŭ esprima asupra atitudinei și purtărei unorŭ agitatori de origine din propria noastră patriă, cari contribuiescŭ multŭ dincolo de Carpați la sgomotulŭ și agitațiunea presei și ne facŭ nouĚ puțină cinste, iar guvernului Românŭ îi pregătescŭ încurcături.“

„Guvernulŭ austro-ungarŭ a ajunsŭ așa dér la convingerea, că nemulțămirea între Românii supuși ai monarchiei austro-ungare a ajunsŭ până acolo, încâtŭ mulți dintrĚnșii se vedŭ siliți a-și părăsi patria, și aflândŭ unŭ refugiu în statulŭ vecinŭ, la frații lorŭ liberi, agiteză aci în contra acelorŭ cari le-au impusŭ acea durerosă necesitate. AdmițĚndŭ, că acĚstă constatare a d-lui Kalnoky este esactă, douĚ întrebări ni se presintă în modŭ firescŭ minții, întrebări la cari d-lŭ Kalnoky n'a rĚspunsŭ, negreșitŭ pentru că nu-i dă mâna sĚ rĚspundă. Decă în adevĚrŭ nemulțămirea ce domnesce la Românii supuși austro-maghiari e atâtŭ de mare, ea trebuie negreșitŭ sĚ aibă o cauză. Care e acĚstă cauză? și ce face guvernulŭ austro-ungarŭ pentru a pune capĚtŭ nemulțămirei ce dă naștere acelorŭ agitațiunii, cari facŭ atâtŭ sânge rĚu d-lui Kalnoky?

„La aceste douĚ întrebări ar fi trebuitŭ sĚ rĚspundă ministrulŭ austro-ungarŭ înainte de a condamna „atitudinea și purtarea acelorŭ agitatori de origine din Austro-Ungaria.“ N'a făcutŭ o înșĚ, pentru că decât ar fi făcutŭ o ar fi fostŭ silitŭ se recunoscă, că singurulŭ guvernulŭ ungurescŭ pörtă vina stărei de lucruri de care se plânge....

„Se mai dă ôre astăzi cetățenilorŭ de naționalitate română din Ungaria puțința de a trăi ca ômeni pacnici și ca Români în același timpŭ? RĚspunsulŭ celŭ mai bunŭ ce se pôte da acestei întrebări, e chiar constatarea ce a făcutŭ o contele Kalnoky înaintea delegațiunilorŭ austro-ungare: emigrarea Românilorŭ și agitațiunea contra statului ungurescŭ. Dacă Românii emigrĚază, e pentru că nu li se îngăduie sĚ trăiască așa după cum au dreptulŭ a trăi în țara lorŭ. Dacă se facŭ agitațiuni, e pentru că guvernulŭ ungurescŭ provocă nemulțămiri, cari trebuie neapĚratŭ sĚ se manifesteze într'unŭ chipŭ s'au într'altulŭ.

„Cine cunoște starea de miserie și desperarea la care e redusŭ poporulŭ românŭ de peste munți, nu se va mira de sigurŭ ca se facŭ agitațiuni. Se pôte mira celŭ multŭ de îndelunga răbdare a Românilorŭ, se pôte mira că nu vede între dĚnșii o mișcare mai viă, mai energică....

Discursulŭ episcopului Strossmayer.

Cu ocaziunea sfințirei palatului academiei croate din Agramŭ, episcopulŭ Strossmayer a ținutŭ în ședința sĚrbătorescă a academiei subslavice pentru sciințe și arte următorulŭ discursŭ, ca rĚspunsŭ la discursulŭ președintelui academiei:

„PrĚ stimate dōmne, onorați domni și amici! După ordine mi-ar veni mie rĚndulŭ, ca sĚ vĚ citescŭ discursulŭ meu. DĚr eu nu suntŭ oratorŭ de felulŭ acesta. Sunt

unul felu de improvisator și voi vorbi precum imi dicteză inima.*

Academia obicnuesce a ține în totu anul o ședință sârbătorescă, în care își dă în publicu socotela despre activitatea sa, adică și esaminează consciința despre ce a făcut și ce lasă în timpu de unu anu. Mulțămită Atotputernicului, academia noastră pôte privi cu satisfacțiune îndrăgîtă la lucrările sale de până acum. Ea a fost păzitoare onorei, a gloriei națiunii noastre și și-a implinit această problemă cu o silință neobosită și cu un devotamentu până la sacrificiu. Unu imposantă număr de edițiuni științifice dau o palpabilă dovadă despre acesta. Cu egală predilecțiune cultivă ea ori-ce ramură a științei, istoria, filologia, științele naturale, și și-a câștigat prin acesta recunoștința tuturor patrioților culti. Căutându ea monumente din istoria patriei, a adunat unu materialu, care va căde bun odată generațiunii mai tinere și acesta va învăța să prețuiască gloria străbunilor ei. Acestă lucrare vrednică de recunoștință a academiei a adus deja fructe: din materialul adunat de ea s'a născut istoria Croației, compusă de unu erudit mai tînăr, pe care l'u împodobesce și virtutea modestiei și care fără materialul adunat de academiă n'ar fi putut scrie istoria Croației. Îl salutăm din inimă ca pe cel mai tînăr academicu. (Aplause și strigări furtunoșe: Zivio Smiciklas!)

Ce privește limba națională care cu sunetele sale dulci, cu frumseța sa, cu mlădierea sa, cu armonia sa stă cu demnitate alături cu limba italiană, academia are să și ascrie o lucrare distinsă, ea a început unu op, care îi va face gloriă neperitoare, lexiconul editat de ea este unu adevăratu monumentu aere perennius. Chiar deca nu sunt toți de o părere despre activitatea academiei, acesta nu o pôte împedea de a păși înainte pe calea apucată. Și apoi cine ar puté mulțami pe toți! Academia francesă s'a socotit totdeauna de o corporațiune de cei mai mari erudiți, cu toate acestea sunt omeni, cari negă academicilor francesi erudițiunea! Eu și ați o țiu de cel mai înalt focar al științei, de cel mai însemnatu institutu științific din lume. Dece s'a ivit în poporul nostru o contrațicere, s'a ivit din cele mai curate motive, ca prin acesta să se îmbunătățescă, ce nu se socotesce de bun. Poporul nostru trăesce în nevoia și lipsuri de tot felul, știința numai cu greu și încet și pôte face drumu la noi. La noi nici unu singur om nu trăesce, care și-ar putea consacra activitatea sa exclusiv științei. Să nu luăm nici decum în considerare pretextele exagerate. Avem să desbatem destui protivnici, ceea ce numai cu puteri unite o putem face. Nu s'a aflat încă nici unu om, care să fi scris o carte, ce să fi întrecut pe toate celelalte cărți.

Ședința de ați este o ședință ad hoc a academiei. Academia serbeză ați succesele sale: Sfințirea edificiului, ce l'a făcut pentru scopurile sale. De s'ar ridica încă multe astfel de edificii în capitala Agram! Domnii mei! Amicul meu președintele a amintit acea catastrofă, ce a bătuit acum patru ani academia și frumosul oraș Agram. Dumneșu supune oneori poporele la grele încercări; dar ceea ce ia cu o mână, dă cu cealaltă în abundență. Agramul s'a înălțat ca și unu fenice din ruină și s'a ridicat întinerit, mai frumos ca altă dată! Acesta în prima linie avem o mulțami înaltului nostru monarchu! (Zivio sgomotoșe. Aplause. Strigări: Trăiască rege!) M. Sa pré grațiosu nostru rege a fost

celu dinteu, care a alergat în ajutorul poporului croat. Dar poporul croat este și a fost totdeauna unu din cele mai leale popore, ce sunt unite sub puternicul sceptu al bunului monarchu și a dovedit de nenumerate ori credința sa către rege și casa imperială. Nimenea n'are dreptu să se indoiască de lealitatea poporului croat. (Zivio). Unu daru regescă a fost acela, ce l'a dedicat M. Sa restaurării palatului academiei. (Zivio.)

Mulțămită și demnului nostru guvern al țerei! Elu a contribuit sub Banul Mazuranic în mod esențial, că edificiul academiei s'a putut executa și complectă. Puterea e mare lucru. Acela căruia Dumneșu i-a dat'o, să o considere și să o prețuiescă ca unu dar al lui Dumneșu. Dumneșu să binecuvinte guvernul; nici odată să nu lase a degenera puterea în pasiune! (Zivio.) Deosebită mulțămită orașului Agram; nu numai pentru înaltele ovațiuni, ce le-a adus în persoana mea științei, ci mulțămită și pentru nobila-i nisuință, cu care sprijinesce marinosu totu ce e frumos și nobil. Științei și artei elu le-a lăsat în dar cel mai frumos loc de zidit în Agram! (Zivio.) Mulțămită fraților Sloveni, cari au apărut la această serbare și au dovedit cu acesta, că micul riuțu Sutla nu e în stare să se despartă! (Zivio). Mulțămită iubitelui meu frate, președintelui academiei, administrării căruia obositoare până la sacrificiu, e de a se mulțami grăbirea și complectarea construcțiunii. (Zivili).

(Va urm.)

Alegerea în cercul Boroșneului.

Arad, în Noemvre, 1884.

Domnule Redactor! Par'că fatalitatea a voit, ca presa și opiniunea publică românescă să se ocupe într'unu mod particular cu Românii aradani, mai ales delu ultimele alegeri dietale, prin care vestiții anteluptători naționali aradani de odinori s'au făcut atâtu de celebri în istoria luptelor noastre politice-naționale. Debutul lor în ultimele lupte electorale „Gazeta” l'a comunicat la timp cu glôsele trebuincioșe. Și acum vinu a vă face cunoscut unu altu debut al acelor omeni celebri nu mai puțin strălucit prin efectele sale.

Deputatul guvernamental maghiar, Balázs, ales în cercul Boroșneului cu concursul patriotic al celei mai patriotice partide române din comitatul Aradului, pentru a se ridica pe spatele Românilor la postul de president al tribunalului regesc din Eperjes, vedându și în fine realizată cea mai ferbinte a sa dorință, a depus mandatul de deputat dietal, și în 11 a lunei curente s'a ținut nouă alegere în cercul Boroșneului.

Pentru ca „fiele să încoroneze opul,” patriotica partidă guvernamentală română în semn de recunoștință pentru sprijinul leal al „partidei liberale maghiare”, din a cărei grație a putut trimite în parlament doi sateliți lui Tisza, s'a pus și de astădată pe lucru cu totă energia, urmându poruncilor aspre ale generalului său, faimosul Tabajdi,

Marele naționalist Deseanu a eselat, ca totdeauna și astădată. Prin unu „apel” ce pörtă data 30 Octomvre a. c. elu provocă pe toți alegătorii români din cercul Boroșneului, ca să țină strinsu la solidaritatea Românilor cu partida liberală maghiară și să sprijinescă cu totă energia alegerea candidatului acestei partide, strigându împreună cu d-sa: „Să trăiască candidatul de

deputat dietal al partidei liberale în cercul Boroșneului: D-lu Sigismundu Bohus!”

Din acestea puteți vedé, d-le Redactor, că Deseanu și cei împreună cu dinsel sciu nu numai ca să țină cu credință la solidaritatea cu partida liberală maghiară, dar încă se sciu însufleți pentru alegerea unui deputat guvernamental maghiar într'unu cerc curat românesc, ca cela al Boroșneului! O umilire și înjosire mai mare a demnității naționale nu se pôte!

În cercul Boroșneului singurul candidat maghiar era Bohus, și „apelul” lui Deseanu et Comp. rămânea unu non sens, deca ei n'ar fi ținut a demonstra și de astădată pe față în contra programei naționale dela Sibiu, și a provocă a lupta în contra acelora, cari mai au încă curajul a susține și a mărturisi această programă politică a Românilor din Ungaria și Transilvania. Atacul asupra acestei programe era să se facă, precum s'a și făcut în parte, în conferința delegaților români întruniți la începutul lui Iunie a. c. în Sibiu, la care conferință Deseanu mersese cu misiune specială din partea lui Tabajdi d'a schimbă ținuta politică de până aci a Românilor și a-i impacă cu guvernul lui Tisza.

Sunt însă între aradani unu neam de omeni p'trunși de adevărul că: „drepturile se iau, nu se cerșesc,” a căror linie de conduită a fost și rămâne programa națională dela Sibiu, adică lupta pentru drepturi, nu cerșirea lor. Ei au pășit și în rândul trecut la alegeri, au pășit și la alegerea suplinitore în cercul Boroșneului cu programa nefalsificată a partidei naționale române, protestându sus și tare în contra călcării solidarității Românilor în programa dela Sibiu. Alegerile însă au eșit în defăvorea programei și a partidei naționale, ceea ce eră de prevăduț, mai cu seamă când aderinții acestei programe trebuia să lupte nu numai contra inamicului din afară, contra organelor guvernului, ci încă în contra slugarnicilor români, trecuți în tabera guvernamentalilor. Așa pășiram și la alegerea suplinitore dela 11 Noemvre în cercul Boroșneului.

Comitetul central din Arad, ales în conferința alegătorilor români din comitatul Aradului pentru a conduce alegerile de deputați dietali pe baza și în sensul programei dela Sibiu, candidase în cercul Boroșneului ca deputat național opozițional pe avocatul Georgiu Lazar, der ne primind candidatura, jenat pôte de pășirea nerușinată a celor cu „apel românesc” în favorea lui Bohus, comitetul a pus candidatura avocatului Ilie Bozgan, trimițendu și unu apel către alegători în care le dice: „Păziți-vă de prorocii cei mincinoși, cari vinu la voi îmbrăcați în piele de oie, er pe dinlăuntru sunt lupi răpitori. Păziți-vă de omenii, cari cu vorbe amăgitoare și cu făgădueli mincinoșe vinu la voi ca să vă abată dela programa partidei naționale române dela Sibiu și să vă ducă în tabera streină. Nu dați ascultare „Apelului”, care vă îndemnă ca să călcați solidaritatea cu marea partidă națională română, constituită pe baza programei dela Sibiu, și se intră în solidaritate cu partida guvernamentală. Adevărata partidă națională română este numai aceea care stă pe temeiul programei dela Sibiu și programa acesta nu iartă, ca partida națională română să sprijinescă la alegeri pe guvernamentalii de astăzi.” Cu acestea comitetul central credea să și implinescă o datorie de consciință, datoria de onore d'a susține în toate

FOILETONU.

Revoluțiunea din 1784.

(Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785 scrisă pe baza documentelor oficiale de N. Densușianu. București 1884. Tipografia „Românul”, Carolu Göbl.)

(Urmare.)

La ordinul guvernului comisarul Michai Brukenthal din Sebeș însărcină pe literatul Ionu Molnar, oculist în Sibiu (născut în comuna Sadu la 1784. În an. 1788 a scos o gramatică germană-română — deutsch-walachische Sprachlehre — în Vieua) și l'u trimise în Zarandă ca să tracteze și densul de pace cu țeranii de acolo. În 16 Nov. Molnar ajunse în Brad și în aceeași zi avu o convorbire cu Crișanu la Valea Bradului, apoi se întorse la Brad, luă în scris cererile Românilor, după cum i le-a înșiratu sub-căpitanul G. Marcu din Crisior și raportă comisarului. Declarațiile sub-căpitanului au fost subscrise de el și de alți omeni ai lui Crișanu și de preoții ce erau de față din diferite comune. Țeranii declară și față cu Molnar, că voiesc să fie liberați de jugul iobăgiei și să fie primiți în serviciul împărătescu. Dér deca împăratul nu voiesc să fiți soldați, mai ales după ce ați comis atâtea escese? îi întrebă Molnar. „Dece împăratul nu voiesc să fim cătane, răspuseră țeranii, noi ne supunem poruncilor lui, dér să nu mai fim iobagi și nici decum să nu ni se mai de funcțiuni unguři.”

Interesantă e acea parte a protocolului, unde înșiră țeranii plângerile lor în contra domnilor, cari îi încărcău cu servicii totu mai grele, luau dela ei bucate și pe lângă aceea dișme; la Pasci și la Crăciun trebuiau fiecare să le dea 1 colațu, 1 urciore, 1 luminare și o

găină și deca unu țeranu avea, să fie cu ertare, doi porci, atunci domnul îi lua unu porc și deca nu avea porci atunci de frică trebuia să cumpere unu cu bani și să-l de domnului; pe lângă acesta fiecare iobagiu, ori avé ori nu vaci, trebuia să dea domnului său pe an câte două cofe de unt. Iobagii mai trebuiau să facă pe fiecare săptămână câte 4 zile de lucru,.... unu domni îi sileau să aducă lemne chiar și în sfânta zi de Crăciun, dicendu că ce le pasă lor de săbătorile noastre... Dece se întâmplă să móră vr'unu iobagiu, care avé casă bună, atunci pe vedu o băgau în temniță, ca să descopere totă averea ce a rămas și apoi îi luau toate și o trimeteau cu copii să și câștige pânea de toate zilele cum va pute. Și atunci când rămăneau feciori minoreni, cari nu puteau face slujbă, domni luau și dela copiii aceștia pământurile și averea rămasă și dupa ce cresceau mari îi sileau din nou la servicii.... Femeile trebuiau să tórcă și se țese până de inu pentru domni și deca una nu scia să tórcă bine trebuia să plătescă alta cu bani în locul ei.... „Și aceste sunt împrejurările, cari ne silesc să rugăm pe împăratul ca să ne mântue odată de unu astfel de jug.” — Țeranii se mai rugară să se desființeze arendile ce le-a datu fiscul armenilor și să fie lăsați în libertate țeranii prinși.

Autorul ne spune că Molnar nu amintesce nimic în raportul său despre aceea că a încheiat cu Românii din Zarandă unu armistițiu de 15 zile, obligându-se că în timpul acesta le va aduce decisiunea guvernului. În urma acestui armistițiu Crișanu disolvă trupa din Zarandă, „dér la cea dinteu poruncă să fie gata cu toții să se adune.” N'a amintit Molnar espresu nici cererea constatată a Zarandanilor ca „nici unu Unguru să nu mai domnescă în Transilvania.” (Raportul căprarului Szerentsés Zlatna 21 Nov. 1784) și ca

să li-se dea pasporțe românesci cu sigilul împărătescu.

*

Cele mai importante servicii pentru liniștirea revoluțiunii le făcură guvernului episcopii români. Episcopul Gedeon Nichitic, venit de curând din Croația, merse împreună cu comisarul Brukenthal la Miercurea, la Alba-Iulia și apoi la Sebeș și publică în mod solemn patentă guvernului pentru liniștirea turburărilor. În circulara din 16 Nov. episcopul Nichitic dicea: „Horia, căpetenia rebelșilor, nu încetă a face răutate și minciuni, cari sunt în potrua lui Dumneșu și a împăratului și împotriva legii și bisericei și a blagosloveniei vlădicesci.... Deci noi cu numele împăratului poruncim, că nici unu Român să nu îndrănescă a asculta minciunile lui Horia, nici să mērgă cu el, nici la adunarea lui, nici să dea ajutoru lui, nici pe ascunsu nici în arătare.”

Dela Sebeș episcopul plecă la Orăștia și Deva și puse totu clerul superior în mișcare. Episcopii Petru Petrovic din Arad, Popovic din Verșeț și Ionu Bobu din Blășiu; adresară și densii circulare clerului și invitară pe preoți să îmblâneză poporul.

Nu mai episcopii și protopopii români mai aveau trecere la popor, ei supliniră rolul funcționarilor administrativi publicându patentele guvernului, densii făcură cea mai mare propagandă în contra lui Horia, densii intimidară pe preoți și țeranii. Nici unu din ei, dice autorul, n'avu curajul și sentimentul de datorie să informeze guvernul despre adevăratele cause ale revoluțiunii.

(Va urm.)

impresurările programa națională dela Sibiu, credeul politic al Românilor din Ungaria și Transilvania. El nu voia să facă plăcerea și bucuria contrariilor noștri d'a rupe solidaritatea națională și a călca în picioare programa dela Sibiu, cum facu toți cari au intrat în partida liberală maghiară. Dacă cu toate stăruințele sale comitetul și partida națională n'au reușit învingătoare răspundă pentru urmări ce s'au unit cu adversarii noștri spre a zădărnici cauza națională, răspundă cei ce stau în fruntea poporului și nu-l conduc pe calea cea dreaptă.

În adevăr este foarte trist și dureros pentru noi când preoții, cari ar trebui să premieze cu exemple lor de virtute și moralitate, se facu înșși instrumente de corupțiune politică în mâinile guvernărilor noștri. Dér ce se facem, de sus se dă exemplul. Alegerea dela Boroșineu ca și cele de mai înainte ne înfățișează trista priveliște d'a ne vedea loviți în politică de două părți: din partea guvernului politic și din partea guvernului eclesiastic. Decă se nu ne mirăm că în asemenea împrejurări fatale poporul nesciutor este mănătit de multe ori în contra intereselor naționale. — Dintre 50—60 preoți, câți sunt în cercul Boroșineului, abia 4—5 au avut tăria sufletească d'a se lupta pentru programa națională și alegerea candidatului partidei naționale române, pe când ceilalți în frunte cu un protopop-deputat cutrierau satele în numele santei evanghelie pentru candidatului guvernului. Să sperăm însă că va veni odată și timpul, când cei din urmă vor fi cei dintâi!

Veritas.

SCRILE DILEI.

Primăria din Viena a propus, să se desgrăpe ne-norocitele victime ale catastrofei dela Ringtheater. Motivul e, că locul unde sunt acum înormantate nu e potrivit pentru un monument.

—0—

Resultatul culesului viilor din ținutul Reghinului săsesc e foarte nesatisfăcător. Nu se pot scote nici cheltuelile făcute cu lucrarea viilor.

—0—

După un obicei vechi jidanii sunt obișnuiți a face monarchului la ziua lui Martin un prezent care constă din o „gască grasă”. Și în acest an, jidanii din Presburg au ales o comisiune care s'a și dus la Pesta spre a prezenta regelui ca dar, o gască din cele mai grase.

—0—

Decisiunea de a se alătura la facultatea din București câteva studii teologice s'a schimbat. Diarele din București spun acum, că Duminecă se va inaugura facultatea de teologie printr'un serviciu religios.

—0—

„Națiunea” spune, că din cauza colerei, care se întinde la Paris, ministerul de război a hotărât să reșchime în țară pe toți ofițerii români aflați acolo.

—0—

Diarul turcesc „Vatan” ne spune, că numărul peregrinilor mahomedani la Mecca se urcă în acest an la 31,157. Cu toate că s'a adunat un număr atât de considerabil într'un loc atât de mic, călătorii n'au suferit de nici o boală, ci s'au reintors sănătoși.

—0—

Astă seară se va juca la teatrul german „Der Arrisene” sau „Der gespenstige Schlosser,” comediă cu acte în 3 acte de Ion Nestroy.

Măne seară se va juca „Die Fledermaus,” operă comică în 3 acte de Ion Strauss.

CORRESPONDENȚA PART. A „GAZ. TRANS.”

Budapesta, în 31 Octomvre 1884 st. v.

Onorate D-le Redactor! În numărul 205 al multului D-Vostre diar, un correspondent sub pseudonimul „Ternăvénul” relatând despre cele întâmplate în Budapesta în decursul zilei de 26 Oct., atinge și o chestie-mă persoană cu cuvintele următoare:

„Cu toate acestea d-nii Ioan și Sever Bocșiu și-au luat libertatea de a da o declarațiune președintelui societății universitare în numele junimei române în contra voinței acestei junimi. Aceasta o privim toți de abuz și cred, că tinerimea va ține de datoriță a se pronunța în privința acestei chestii.”

Permiteți-mă a declara această afirmare de neadevărată. Eu și consoțul meu am subscris și predat această declarațiune numai în numele nostru estimându-ne apriați: „subscriși ni aflăm de datoriță declarată” etc.... Așa dără aserțiunea d-lui „Ternăvénul” este neadevărată, pentru că numai împrejurarea, că unele diare au scos la iveală faima așa, nu-l îndreptătesc la atac în contra societății. În fine și alți tineri români au fost la președințiile soc. de lectură universitare, ca să-l informeze despre adevărata stare a lucrurilor!...

Era cu deosebire în interesul existenței societății „Petru Maior”, care era în pericol, și a junimei române din loc de a desavuă scirea răspândită prin diuaristica maghiară din Budapesta și de a evita ori și ce demonstrațiuni.

Junimea română ca atare nu se pute și nici nu voia — precum sciam și eu foarte bine — să se supună competenței junimei ungurești; pe mine și pe consoțul meu însă, ca pe persoane private nu ni-a alterat această împrejurare și nici „frasa” despre „frățietate între junimea română și maghiară” nu ne deroga într'atâta. Susținem însă, că acesta a desarmat pre mai mulți dintre Maghiari.

Fie dără păcatul meu, dacă am făcut rău într'altă privință, numai aceea imputare, că am făcut ceva în numele junimei române fără voia și în contra voinței acestei junime, o resping cu indignațiune.

La cina comună nu numai unul dintre frații mei români și-au exprimat plăcerea față cu procederea mea, și tinerimea cea de față la cină nu m'ar fi însărcinat, ca să iau parte la arangiarea unei comune din luna viitoare, de nu era îndestulată cu mine. **Ioan Suciu.**

CORRESPONDENȚA NOSTRA DIN COMITATE.

Sigu, în 12 Noemvre st. n. 1884.

Domnule Redactor! Publicăm următoarea corespondență, cu care declarăm cesțiunea terminată. Am dorit ca pe viitor să audim, că între preoți și învățători domnesce cea mai exemplară bună înțelegere.

În Nr. 203 al „Gazetei” a apărut o corespondență subscrisă de „Sentinella”, care mă atinge vătămător și la care în interesul adevărului trebuc să răspund:

„Sentinella”, vorbind despre adunarea filială a Reuniunii învățătorilor români Selăgeni ținută la 20 Octomvre st. n. în Tusa, fără a descrie această adunare, a aflat a fi consultat, numai de persoana mea să se ocupe.

Anteu imi ascrie nepoliteța, că eu nu aș fi primit binețele d-lor învățători. Mărturisesc cu totă sinceritatea, că cu voia și cu scire nici odată nu am răspuns salutarile nimenui. Dacă nu aș fi observat salutarile ore căruia și prin urmare nu aș fi răspuns, să mi se atribue acesta de o rea voință? Prelangă toate, această este ore de creștin, că un preot să aibă atâta răutate, ca să respingă cu voia salutarile unei corporațiuni învățătoresci? Mai departe sunt acusat, că după împlinirea serviciului divin d-nii învățători m'au așteptat înaintea bisericii și că până ce am știut că mai este vre-un învățător prelangă bisericească, nu am voit să es cu nici un preț. Imi pare rău că „Sentinella” nu a fost mai fidel oficiului de pază, săși fi luat puțină ostenelă, să cerce, să vedă și să se convingă despre cauza adevărată ce m'a reținut câteva minute în Bisericească. Mărturisesc în conștiință și pe onore, cumcă nu cauza ce o afirm d-sa m'a reținut în Bisericească.

„Sentinella” cu aerul unui critic sever, mă acuză că am comis un păcat greu dîcînd: „Eu nu din voia bună, ci din silă și la porunca celor mai mari preșeză aci.” Înainte de toate citaciunea aceasta este infidelă. Recunosc însă că m'am exprimat în sensul cuvintelor citate, și la reflexiunea unuia dintre învățători — pôte că a „Sentinellei” — m'am și explicat dîcînd: Onoarea de a presida este mare și învolvă sarcini grele; eu însă onoarea aceasta nu o am vînat, ci o am primit la dispozițiune oficiasă, și — continuaiu eu — nu ocup această scaun presidial cu presumpțiunea, că dără eu aș pute suplini pre deplin pre Rdss. D. Vicar, care m'a delegat, dăr totuși mă voiu nisui a face destulă chiamăre mele. S'au aflat vătămări d-nii învățători pentru că am pășit între dînsii cu modestia? Ar fi mai voit domniile lor să ocup scaunul presidial îngâmfat de ambițiune? Încă prin această „păcatul cel greu în contra limbei, scōlei, culturai și națiunei” nu pretind să fie achitat. Păcatul cel greu se achiteză cu greu.

Adevărată cauză, ce a stors din mine cuvintele, de care s'au împedat d-nii învățători și s'au vătămă atît de rău în ambițiunea lor, sunt unele împrejurări sinistre, care dacă s'ar descrie fidel, atâta ar însemna, cătă a tăia într'o rană periculoasă, ce bîntue și ruineză moralitatea. Considerînd unele vițuri regretabile, care sunt a se bicia atît în popor, căt și în cei chemați a-l instrui, mi-a părut foarte rău, că Rdss. d. Vicar și prot. tract. a fost reținut prin afacerile-i oficiose, de a participa la adunarea din Tusa, unde cu această ocaziune, prin înțelepă-i esperință și cu arma adevărului se mai tenteze a emendă și a stîrpi acelea vițuri, în contra cărora subscrisul în timp de 4 ani de când administreză această parochia, m'am luptat aplicînd toate mijlocele posibile, — durere fără rezultat! Dăr mi-am împlinit datorița.

Nu m'am simțit deșos a presida o stimată corporațiune de învățători cari au sublima misiune, de a educa și a cultiva tinerete, odrasle ale națiunei. Trebuia săși aducă uminte, „Sentinella”, că eu, în butul împrejurărilor disgustătoare, am lădat scopul salutării al Reuniunii, unde învățătorii se ajutara reciproc, cei mai bîtrîni prin pracsă, cei mai tineri prin teoria lor: am arătat pe scurt greutatea carierei învățătoresci, carea în butul nenumăratelor dispozițiuni, cei obvin atît din partea bisericească căt și din civilă, tot mai are multe de dorit. În fine am reflectat d-lor învățători, că dacă au aflat ceva bun în Tusa, să-l imiteze, ăra de rău ce l'au vădit să se ferescă!

Prin urmare ce am stricat acelor prin vorbirea

mea? Nu pot și nu vreau să estimez valoarea vorbirei mele, dar mă-aduc aminte, că d. notar al acelei ședințe cetind protocolul în adunare, între alte și-a scăpat din condeiu și cuvintele următoare: „președintele deschide ședința printr'o vorbire bine potrivită.” Așa dără protocolul notarului este în contradicțiune cu corespondența „Sentinellei.” Care are dără drept, „Sentinella” sau notarul? Dacă „Sentinella” are drept, pentru ce n'a reflectat notarului? Dacă notarul are drept că vorbirea a fost bine potrivită, pentru ce se redică „Sentinella” în contra aceia?

Crede „Sentinella” mai departe, că eu om am avut datorița morală ca preot local să merge la adunare, și cine a negat aceasta? De sigur că și de nu avem onore a fi peesidentul domnilor învățători tot, tot aș fi mers la adunare și nu aș fi așteptat de fel că la această datoriță să mă fac atent „Sentinella.”

A mai dîs „Sentinella” că eu aș fi rostit cuvintele controversate, cu seep de a înfrica pe d. învățători și a le insufla respect. Fie odihnit, d. corespondent, că eu îl absolvez pre d-sa de la datorița, să mă respecte. Honor honorantis, sed non honorati....? De la d-sa ar fi fost destul respect, ca să nu mă desonesteze. Bunavoință trebuie în toate.

Ioan Popiliu,
preot gr. cat. în Sigu și Tusa.

SCRILE TELEGRAFICE.

(Serv. part. al „Gaz. Trans.”)

Budapesta, 15 Octomvre. — Consiliul sanitar permanent a ținut ședință din incidentul izbucnirii cholerei în Paris și a decis, ca să se ia măsuri, spre a se depărta înmediat din raionul capitalei depozitele de oșe și de sdrențe; totodată a propus și luarea altor măsuri necesare.

Budapesta, 15 Octomvre. — Dieta ungară își va reîncepe activitatea sa la 21 Noemvre st. n.

Paris, 14 Octomvre. — Comisiunea pentru tarifa vamală alasă de cameră a respins proiectul guvernului privitor la urcarea vamei pentru importul vitelor.

DIVERSE.

O glumă grōznică. — Se vorbește mult în Londra în acest moment despre o glumă grōznică, a căreia victimă a fost sir William Harcourt, ministru de Interne al Angliterei. Acum câte-va zile sir William primi un mare pachet pe care era scris „fragil.” Densul îl deschise și care nu fu emoțiunea sea vădînd cadavrul unui copil născut mort, de secul femeiesc.... O anchetă s'a ordonat înmediat. Densa nu a descoperit nimic pîn'acum. Dăr se crede că Irlandezii sunt de vină și în acesta. N'au trimis ei odinor la mai mulți ministri — în speranță d'a-i ucide într'un mod original — căre luată de pe cadavrele unor indiviți morți de vîrsat?

Marinari antropofagi. — În 6 l. c. s'au înfașat înaintea juriului din Exeter, Dudley Tomas, căpitanul corabiei „Mignonette”, ce s'a cufundat, și cărmaciul ei Stephens, ca acușat că au omorît pe matelotul Parker Rikhard, pe care l'au spintecat cu bric-gul și l'au mîncat, fiind torturați de fōme și espuși unei morți sigure. Apărătorul acușătorilor s'a silit a documenta că fapta acușătorilor nu se pôte considera ca crimă de omor. Întrebările ce le-a pus juriului președintele tribunalului, au fost atît de dilematice, încât juriul a trebuit să se afirme crima de omor, sau să încredințeze judecarea cauzei unui for mai superior. Juriul, înțelegînd apucătura președintelui, avînd în considerare, că toți trei omenii corabiei „Mignonette” ar fi perit din cauza fōmei, dacă nu s'ar fi nutrit cu corpul lui Parker, care și așa era jumătate mort de fōme, n'a pronunțat nici o sentință, ci a înaintat cauza unui for mai înalt. Pre lângă acestea juriul, recunoscînd împrejurări ușurătoare, a propus corōnei grațierea acușătorilor. Acușatii sau pus în liăertate pre lângă cautiune.

NECROLOG. — **Alesandru Gavra**, fostul director al preparandiei gr. or. rom. din Arad, decorat cu ordinul „Francis Iosif”, a răposat în 4 Noemvre n. după o îndeungată boală, în etate de 85 de ani, servind institutului 55 de ani cu un deosebit zel.

Căt de devotat a fost el institutului său; căt de mare i-a fost durerea când s'a despărțit de el, fiindcă adînce-i etate d'oparte, d'altă parte cerințele timpului au pretins săși curme activitatea; putem vedea din propriile sale cuvinte ce cu lacrimi în ochi le-a rostit la anul 1876, când, fiind pensionat, și-a luat rămas bun dela elevi și dela institut:

„Adio, institut cinstit,

Rămă dulce, fericit.

Cinci-șeci de ani și-am servit,

Și cu cinci te-am dăruit.

Fie'n lume lădat,

Tot ce eu am sîmănat.”

Fie-i țîrina ușor și memoria neuitată!

Editor: Iacob Mureșianu.
Redactor responsabil: Dr. Aurel Mureșianu.

